O okazionalizmima – kako nastaju u njemačkome i kako ih se može prevoditi na hrvatski

Skender Libhard, Inja

Source / Izvornik: **Rasprave: Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2020, 46, 339 - 372**

Journal article, Published version
Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

https://doi.org/10.31724/rihjj.46.1.14

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:216461

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

Filozofski fakultet
Sveučilišta u Zagrebu

Repository / Repozitorij:

ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

UDK 811.163.42'366=112.2
811.163.42'373.43=112.2
Izvorni znanstveni rad
Rukopis primljen 6. X. 2019.
Prihvaćen za tisak 25. XI. 2019.
https://doi.org/10.31724/rihjj.46.1.14

Inja Skender Libhard
Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
islibhard@ffzg.hr

O OKAZIONALIZMIMA – KAKO NASTAJU U NJEMAČKOME I KAKO IH SE MOŽE PREVODITI NA HRVATSKI

Cilj je ovoga rada rasvijetliti pojam okazionalizma na temelju istraživanja hrvatskih i njemačkih jezikoslovaca jer se okazionalizmi u aktualnoj literaturi shvaćaju na različite načine. Naime, često se spominju samo u kontekstu neologizama, čime se umanjuje njihova važnost kao važne podskupine leksičkih inovacija. Naglasak stavljamo na rječogradne postupke kojima okazionalizmi nastaju te na mogućnosti njihova prevođenja. Donosimo i rezultate analize stotinu njemačkih okazionalizama s obzirom na na rječogradbu i prijevod na hrvatski. Pritom okazionalizme smatramo kulturno specifičnim leksičkim jedinicama koje su nužno povezane s određenom jezičnom zajednicom u određenom trenutku s jedne strane te inovativnošću svojeg autora odnosno kontekstom u kojem se pojavljuju s druge strane.

1. Uvod

Nove se riječi pojavljuju gotovo svakodnevno jer treba imenovati nešto novo ili se pak u komunikacijskoj situaciji pojavljuje potreba za ekspresivnijim načinom izražavanja. Može doći i do promjene značenja neke poznate riječi. Kad više ne bi bilo novih riječi, bio bi to opasan znak stagnacije (Elsen 2011: 11).

U domaćoj i inozemnoj jezikoslovnoj literaturi za novine u leksiku najčešće se upotrebljava naziv neologizam[1]. No smatramo da je naziv **leksičke inovacije**[2] kao nadređenica bolje rješenje koje obuhvaća dvije podskupine, a to su neologizmi i okazionalizmi[3]. Potonji su često u podređenom položaju i rijetko se analiziraju. Stoga ćemo se u ovom radu baviti upravo njima, i to onima iz njemačkog jezika, s posebnim osvrtom na njihovu rječogradbu i mogućnosti prevođenja na hrvatski jezik.

2. Općenito o okazionalizmima

Okazionalizme valja, kako je već spomenuto, promatrati kao podskupinu leksičkih inovacija koja se još može podijeliti na određene tipove. Potrebno je utvrditi njihov odnos prema neologizmima te ih definirati na temelju funkcija i obilježja.

2.1. Okazionalizmi kao podskupina leksičkih inovacija i njihova podjela

Leksičke inovacije u većini se klasifikacija dijele na **neologizme** i **okazionalizme**.[4] Zanimljivo je da se u navedenim klasifikacijama navode samo podskupine neologizama, dok se okazionalizmi dalje ne raščlanjuju.

Prema našem modelu leksičkih inovacija one se mogu podijeliti na dvije podskupine, neologizme i okazionalizme, koje se prema klasifikaciji Doris Steffens (2010: 2)[5] dalje dijele na **nove lekseme** i **nova značenja**. U nove se lekseme

[1] U kroatistici se nazivi *neologizam* i *novotvorenica* često rabe kao istoznačnice (usp. npr. Koharović 1996, Anić i dr. 2002, Milković 2010, Pavlović 2015).

[2] Na izbor naziva *leksičke inovacije* kao nadređenog naziva za sve novine u leksiku nekog jezika potaknuo nas je projekt Instituta za njemački jezik u Mannheimu pod nazivom *Leksičke inovacije* (njem. *Lexikalische Innovationen*), koji se bavi novim leksikom u njemačkom jeziku. Od 2017. godine projekt djeluje pod imenom *Novi vokabular* (njem. *Neuer Wortschatz*). Iako se radi o doslovnom prijevodu, taj nam se naziv čini prikladnim i za hrvatsko nazivlje.

[3] Uz naziv *okazionalizam* u kroatističkoj se literaturi još rabe nazivi *prigodnica* ili *hapaks* (npr. Muhvić-Dimanovski 2005, Bagić 2012), dok se u germanističkoj pojavljuje još veći broj naziva poput *Ad-hoc-Bildung*, *Individualbildung*, *Augenblicksbildung*, *Einmalbildung*, *Textwort* (usp. Elsen 2011: 21, Barz i dr. 2007: 184, https://www.mediensprache.net/de/basix/lexikon/?qu=Ad-hoc-Bildung). U ovom ćemo radu rabiti naziv *okazionalizam* jer nam se čini najčešćim i najprepoznatljivijim.

[4] Usp. Kinne 1998: 83–84, 86–87, Holz 2009: 42.

[5] Steffens na taj način promatra samo neologizme.

ubrajaju **novokovanice**, **posuđenice** te **višerječni izrazi**. Time smo učinili određeni iskorak jer i okazionalizme analiziramo kao relevantne leksičke jedinice. **Novokovanice** definiramo kao nove riječi nastale različitim rječogradnim postupcima. Mogu se sastojati isključivo od domaćih elemenata ili pak mogu biti kombinacija onih domaćih i stranih.[6] Pod **posuđenicama** podrazumijevamo nove riječi koje u potpunosti odgovaraju stranom modelu uz moguća odstupanja u pravopisu, npr. sastavljeno ili rastavljeno pisanje, pisanje imenica velikim slovom. Te se riječi i u morfološkom smislu prilagođavaju jeziku primatelju. Tako primjerice imeničke posuđenice u njemačkome dobivaju oznaku roda, eventualno nastavak za genitiv jednine i nastavak za množinu, glagoli se konjugiraju, a neki se pridjevi dekliniraju. U sklopu posuđenica navodimo i **pseudoposuđenice** kao riječi koje se sastoje od stranih elemenata, ali kao cjelina nemaju model u stranom jeziku. **Višerječni** su **izrazi** ustaljeni izrazi koji se sastoje od dviju ili više (zasebnih) riječi koje su zadržale svoj naglasak i deklinaciju te morfološke paradigme. **Novo značenje** možemo odrediti kao novo značenje već postojećih domaćih riječi ili posuđenica koje je nastalo pod utjecajem nekih stranih modela ili unutarjezičnim promjenama.

Pošto smo okazionalizme smjestili u kontekst leksičkih inovacija, možemo prijeći na daljnje određivanje tog zanimljivog leksičkog fenomena. Važno je napomenuti da se u sklopu svih istraživanja okazionalizam uvijek određuje u odnosu na neologizam.

2.2. Odnos između neologizma i okazionalizma

Shvaćanje okazionalizma uvelike ovisi o definiranju neologizma.[7] Pritom su razvidna dva promišljanja, i to one uže i ono šire. Prema užem shvaćanju okazionalizmi se razgraničavaju od neologizama i smatraju se posebnom skupinom novina u jeziku.[8] Jedna od sveobuhvatnijih definicija neologizma jest ona Herbergova (2002: 195): „Neologizam je leksička jedinica odnosno značenje koje

[6] Pritom se ne smiju zaboraviti ni leksemi koji nastaju kombinacijom grčkih i latinskih elemenata prema rječogradnim obrascima tih klasičnih jezika ili pak prema rječogradnim zakonitostima pojedinih živih jezika u kojima nastaju. Oni bi se mogli nazvati *učenim leksičkim inovacijama* odnosno *učenim neologizmima* (usp. Tesch 1978: 125, Štebih Golub 2007: 392).

[7] Opširnije o neologizmima u npr. Skender Libhard i Strmečki Marković 2015.

[8] Npr. Kinne 1998, Herberg 2002, Schippan 2002, Holz 2009, Steffens 2010, Fleischer i Barz 2012.

se pojavljuje u određenom razdoblju jezičnog razvoja u nekoj komunikacijskoj zajednici. Neologizmi se šire, općenito prihvaćaju kao jezična norma te ih u tom razvojnom razdoblju većina govornika te zajednice određeno vrijeme doživljava kao nove." Kinne (1998: 86) navodi faze koje mora proći svaki neologizam, a to su: 1. nastanak, 2. uporaba odnosno prijelaz u opći vokabular standardnog jezika, 3. prihvaćanje te 4. leksikalizacija odnosno integracija. Jedina zajednička faza okazionalizama i neologizama jest nastanak, dok su ostale kriteriji razgraničenja između tih leksičkih inovacija. Neologizmi su, za razliku od okazionalizama, leksikalizirani elementi, no granica između njih nije oštra, već postoji veliko prijelazno područje.[9] Kinne (1998: 86–87) slikovito uspoređuje okazionalizam s loptom koju netko baci, svi je vide, ali opet je ulovi samo onaj koji ju je bacio.

Neki pak autori neologizam definiraju šire te pod njim podrazumijevaju i okazionalizam. Tako su za Muhvić-Dimanovski (2005: 6), koja neologizme dijeli na dva tipa, denominativne i stilističke, okazionalizmi oni stilistički. Elsen (2011: 21) okazionalizme ubraja u neologizme u širem smislu jer se stupanj leksikaliziranosti katkad ne može odrediti, a i jedni i drugi su nove riječi. Upravo je taj predznak „novo" zanimljiv i prijeporan pri razgraničenju neologizma od okazionalizma. Naime, postavlja se pitanje koliko je neka riječ uistinu nova. Teubert (1998: 134) neologizmom smatra riječ koja se tijekom duljeg razdoblja pojavljuje u više tekstova, tekstnih vrsta odnosno žanrova. Ako se ti kriteriji ne ispune, onda se ta leksička jedinica ubraja u okazionalizme. Time se dolazi do paradoksalne spoznaje da se o neologizmu može govoriti tek onda kad to zapravo više nije nova riječ. Zanimljivo je i promišljanje Irmhild Barz (1998: 12) koja naglašava da, i kad se u određenom trenutku doista radi o nekoj novoj riječi, ne prepoznaju svi govornici nekog jezika tu njezinu „novost". U tom smislu treba razlikovati objektivno obilježavanje neke riječi kao nove s jedne strane te djelovanje te riječi kao nove na recipijenta s druge strane. Naime, dok se *prvina*[10] može dokazati potvrđenim primjerima, iako to nije uvijek jednostavno, djelovanje te pojavnice može se zaključiti samo iz izjava recipijenata. Ono je često stvar osobne prosudbe te jezične i izvanjezične kompetencije (Barz 1998: 13, 18). I Milković (2010: 1) ističe kako svaki čovjek nosi vlastito jezično iskustvo koje mu je kriterij za donošenje određenih zaključaka o jeziku.

[9] Usp. Fleischer i Barz 2012: 23, Štebih Golub 2012: 421.

[10] Ovaj naziv preuzimamo od Lewisa i Štebih Golub (2014: 134) u značenju prve pojavnice neke riječi.

Česta je tvrdnja da je svaki okazionalizam potencijalni neologizam.[11] No postavlja se pitanje koji će se okazionalizam doista „razviti" u neologizam. Mogući su kriteriji društvena potreba za novom riječi, tvorbena pravilnost te odnos prema konkurentnim označiteljima.[12] Muhvić-Dimanovski (2005: 7) ističe i aktivnost odnosno produktivnost tvorbenog obrasca kojim se autor u tome trenutku poslužio.

2.3. Funkcije, obilježja i definicije okazionalizama

Bez obzira na to promatraju li se okazionalizmi u sklopu neologizama ili kao zasebna podskupina leksičkih inovacija, oni imaju svoja osobita obilježja odnosno funkcije na temelju kojih se definiraju. Glavna su obilježja okazionalizama prema Tomášikovoj (2008: 248): 1. jedinstvenost, 2. osobite funkcije kao što su koncentracija informacija, osobiti stilski efekti, ali i popunjavanje leksičkih praznina, 3. ovisnost o kontekstu odnosno situaciji, 4. odstupanje koje je osim na rječogradnoj moguće i na fonološkoj, morfološkoj i semantičkoj razini te 5. neleksikaliziranost, što znači da ne mogu ući u mentalni leksikon. Wanzeck (2010: 39) kao glavna obilježja okazionalizama ističe njihovu jaku ovisnost o kontekstu, rijetku uporabu i kratkotrajnost.

Ta su obilježja uglavnom prisutna u definicijama okazionalizma od kojih ćemo neke ovdje i navesti. Tomášiková (2008: 246) okazionalizme definira kao riječi koje nestaju nakon jednokratne ili rijetke uporabe, koje nastaju s određenom svrhom u određenom kontekstu ili određenoj situaciji. Bagić (2012: 131) za okazionalizam rabi naziv *hapaks*, kojim podrazumijeva riječ „koja se u jeziku pojavljuje samo jedanput, koja ne ulazi u rječnik i čije je značenje nesigurno te često teško dohvativo. Realizira se u govoru ili tekstu, karakterizirajući pritom

[11] O toj bi se tvrdnji moglo razmisliti u slučaju oblikovanja terminologija. U hrvatskom se kontekstu time bavi program Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje *Struna*, terminološka baza hrvatskog strukovnog nazivlja. U sklopu tog programa stručnjaci pojedinih struka u bazu unose nazive svojih struka, njihove definicije i druge podatke, a jezikoslovci iz Instituta bave se terminografskom i kroatističkom provjerom predloženih naziva (usp. http://struna.ihjj.hr/page/o-struni/). Ovdje bi mogla biti riječ o neologizmima odnosno leksičkim jedinicama koje su se vrlo brzo leksikalizirale jer odmah ulaze u službene dokumente te time, na neki način, preskaču fazu okazionalizma. Na ovo nas je razmišljanje ponukala dr. sc. Lana Hudeček nakon predavanja *Izgubljeni u prijevodu okazionalizama: od Muskelkopter do ostavkaša* koje smo održali u sklopu Jezikoslovnih rasprava Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje 18. lipnja 2019. Pritom moramo naglasiti da u bazi *Struna* postoji i posebna rubrika *Predloženi naziv*, u koju se unose nazivi koje su predložili jezikoslovci, ali ih stručnjaci nisu prihvatili. Ti bi se pak nazivi mogli smatrati okazionalizmima.

[12] Usp. Fleischer i Barz 2012: 24, Štebih Golub 2012: 421.

govornikov idiolekt ili autorski stil. Nastaje iz želje da se nešto trenutačno imenuje, da se prizove riječ koje se govornik ne može sjetiti ili pak kao posljedica drugih okolnosti koje zahtijevaju stvaranje novog oblika". Smatra da se novi leksemi koji se pojavljuju u medijima ne mogu smatrati hapaksima jer „u trenutku postaju svojina jezične zajednice i nerijetko brzo ulaze u njezin rječnik" (Bagić 2012: 132). Štebih Golub (2012: 421) u kontekstu okazionalizama u hrvatskom publicističkom stilu okazionalizme promatra kao „novotvorene riječi (nevažno odstupaju li od rječotvornih obrazaca hrvatskog jezika ili ne) koje su potvrđene samo jednom, u nekome novinskom tekstu s ciljem ostvarivanja određenih stilskih efekata (humor ili začudnost)". Pišući o reklamnim okazionalizmima Lewis i Štebih Golub okazionalizme definiraju kao nove riječi skovane za posebnu namjenu odnosno reklamiranje određenog proizvoda, pri čemu su potvrđene samo u jednom kontekstu (2014: 136). Dok je Muhvić-Dimanovski u svojoj već spomenutoj monografiji o neologizmima iz 2005. godine okazionalizme promatrala samo kao stilističke neologizme, devet godina poslije zajedno sa Skelin Horvat u članku „*Danas jesmo, sutra nismo" – prilog problematiziranju hapaksa u hrvatskome jeziku* proširuje opseg funkcija okazionalizma. Tako ga autorice definiraju kao leksem koji je stvorio jedan govornik u određenom trenutku jezične komunikacije. Razlozi su za njegovo stvaranje različiti, pri čemu se katkad radi o popunjavanju leksičke praznine, dok je katkad riječ o stilskim efektima (Skelin Horvat i Muhvić-Dimanovski 2014: 471). Horvat (2017: 35) naglašava dva aspekta okazionalizma, a to su da je potvrđen samo kod svojeg tvorca te da nije ušao u uporabu. Dressler, Hannesschläger i Tumfart (2018: 2) u svojoj definiciji okazionalizme dovode u vezu s neologizmima definirajući ih kao novotvorenice koje autori kreiraju za jednokratnu uporabu na određenom mjestu u tekstu, a koji se u nekoj jezičnoj zajednici ne mogu ponovno upotrijebiti poput neologizama, osim ako se ne radi o citatima.

U navedenim se definicijama mogu primijetiti dodirne točke. Kao tvorac okazionalizama navodi se neki autor ili govornik. Može se, primjerice, raditi o nekom književniku, novinaru ili prevoditelju.[13] Okazionalizam se najčešće definira samo kao leksem odnosno riječ, što se možda ne može u potpunosti prihvatiti jer se on može pojaviti i u obliku novog značenja. Kao mjesto pojavljivanja navode se govor ili tekstovi, i to oni književni, publicistički ili reklamni. S tim se slaže-

[13] Usp. Muhvić-Dimanovski 2005, Holz 2009, Bagić 2010, Dressler, Hannesschläger i Tumfart 2018.

mo, ali njihovo pojavljivanje u samo jednom kontekstu čini nam se pomalo ograničavajućim. Jedino Lewis i Štebih Golub (2014: 137), govoreći o reklamnim okazionalizmima, spominju i širi kontekst, odnosno čitavu reklamnu kampanju, a Dressler, Hannesschläger i Tumfart (2018: 2) kao mogućnost ponavljanja spominju citate. S obzirom na današnju tehnologiju, informacije odnosno nove riječi vrlo se brzo šire i postoji mogućnost da se ipak pojave u različitim kontekstima. To omogućava i veći broj potvrda.

U većini se definicija spominje i funkcija okazionalizama odnosno svrha njihova nastanka u koju se ubrajaju imenovanje ili postizanje nekog stilskog efekta. Upravo je ova druga funkcija osobito zanimljiva jer okazionalizmi mogu biti vrlo slikovite leksičke jedinice s konotativnim značenjem. Što se pak odrednice „nov" tiče, već smo pokazali da je taj aspekt teško odrediti, ali u slučaju okazionalizma ona je sasvim opravdana. Naime, riječ je doista o potpuno novoj leksičkoj jedinici.

Na temelju rečenoga okazionalizam bismo definirali kao novu riječ ili novo značenje postojeće riječi koje nastaje u određenoj komunikacijskoj situaciji radi zadovoljavanja komunikacijskih potreba kao što je popunjavanje neke leksičke praznine ili postizanje stilskog efekta, pri čemu okazionalizmi ne ulaze u opću jezičnu uporabu te imaju malen broj potvrda.

3. Rječogradba kao najvažniji način stvaranja okazionalizama

U jezikoslovnoj se literaturi većinom govori o načinu stvaranja neologizama. Budući da neologizme i okazionalizme smatramo leksičkim inovacijama koje imaju jednu zajedničku fazu, a to je nastanak, razvidno je da načini stvaranja neologizama mogu vrijediti i za okazionalizme.

Većina jezikoslovaca kao osnovne načine širenja leksika navodi tvorbene procese, posuđivanje te stvaranje riječi bez postojećeg tvorbenog modela, što je razmjerno rijetko.[14]

Budući da se i u ovom radu zastupa teza da su tvorbeni procesi najvažniji način stvaranja novih riječi te da se na njoj temelji i vlastito istraživanje čije ćemo

[14] Usp. Holz 2009: 34, Milković 2010: 1, Steffens 2010: 7, Elsen: 2011: 20, Fleischer i Barz 2012: 18.

rezultate prikazati, potrebno je riješiti određene nejasnoće povezane s tim hrvatskim nazivom. Naime, u kroatističkoj se tradiciji on odnosi na jezikoslovnu disciplinu koja se bavi nastajanjem novih riječi. Prema Babićevoj definiciji tvorba riječi „označuje jezičnu pojavu kojom u jeziku postaju nove riječi na osnovi dosadašnjega rječničkog blaga. Ujedno tvorba riječi označuje i jezikoslovnu disciplinu koja se bavi proučavanjem načina, obrazaca i tipova postanka novih riječi" (Babić 2002: 23). Babić tvorbu riječi promatra u sklopu morfologije u širem smislu jer je tvorba riječi slaganje morfema ili riječi kojim nastaje nova riječ, dok se u morfologiji slaganjem morfema dobiva samo drugi oblik iste riječi (Babić 2002: 24). Tafra i Košutar (2005: 88) tradicionalnu tvorbu smatraju preuskim shvaćanjem nastanka riječi. Predlažu drukčiji pristup pri kojem se u obzir uzimaju i gramatički i semantički procesi.[15] Kako bi omogućile navedeni širi i cjelovitiji pogled te kako bi uspostavile red u nazivlju i klasifikaciji, uvode naziv *rječotvorje* za jezikoslovnu disciplinu čiji je cilj „pokazati kako se leksički fond popunjava i pritom predložiti razredbene kriterije". I Raffaelli (2015: 271) taj naziv i pristup smatra bliskim svojim promišljanjima jer je sprega tvorbe, tj. gramatike i semantike nužna „kako bi se dobio cjelovitiji uvid u razumijevanje nastanka leksičkoga blaga".[16]

Marković (2013: 4) tvorbu riječi smješta u područje morfologije, koju definira kao jezikoslovni nauk o ustroju riječi. No unosi jednu novinu u nazivlje nastojeći se odmaknuti od tradicionalnog naziva rječotvorbe ili tvorbe riječi, koji se uglavnom povezuje s izvođenjem i slaganjem. Tako uvodi naziv *rječogradba* (engl. *word-building*, njem. *Wortbildung*) koji se odnosi na način „kako se oblici riječi grade bez obzira na svrhu te gradnje, bila ona gramatička, derivacijska i kompozicijska, ili pragmatička i stilistička". Rječotvorje, slično kao Tafra i Košutar, smatra sveobuhvatnim nazivom koji obuhvaća „i postupke promjene značenja, poput metaforizacije, eponimizacije, potom leksičko posuđivanje i sl." (Marković 2013: 54).

[15] I u Babić 2002 i u Barić i dr. 2003 spominju se i neki semantički procesi, ali oni imaju sporednu ulogu u odnosu na morfološke.

[16] Taj se pristup temelji na istraživanjima u kognitivnoj lingvistici i naziva se morfosemantičkim te se njime „podrazumijeva istodobno djelovanje dviju skupina procesa na oblikovanje nove riječi. S jedne strane to su gramatički procesi (izvođenje i slaganje kao najistaknutiji), a s druge strane to su kognitivni procesi (metafora i metonimija kao najistaknutiji)" (Raffaelli 2015: 277).

Budući da naziv rječogradba odgovara navedenom njemačkom nazivu, u ovom ćemo se radu dalje koristiti upravo njime te ćemo umjesto o *tvorbenim* postupcima govoriti o *rječogradnima*.

3.1. Rječogradni postupci

U kroatističkoj i germanističkoj jezikoslovnoj literaturi postoje brojne podjele rječogradnih postupaka.[17] Budući da se bavimo njemačkim okazionalizmima, osobito nam je korisna vrlo detaljna podjela u Fleischer i Barz (2012: 84–96), u kojoj se navodi osam rječogradnih postupaka: slaganje, izvođenje (sufiksacija, prefiksacija, cirkumfiksacija), konverzija, skraćivanje, gradnja složenih glagola, povratna tvorbu, stapanje i reduplikacija. No kako bismo rječogradne postupke promotrili i malo šire, njihovu smo podjelu povezali s Markovićevom koja nam se čini osobito univerzalnom i iscrpnom te uključuje sljedeće postupke: izvođenje (sufiksaciju, prefiksaciju, cirkumfiksaciju, infiksaciju i transfiksaciju), slaganje, srastanje, inkorporaciju, supletivnost, prijeglas, prijevoj, konverziju, reduplikaciju, suptrakciju (engl. *truncation* i *clipping*), haplologiju, metatezu ili premet(anje), akronimizaciju i stapanje (Marković 2013: 55–95). Usto, Marković navodi više supostojećih naziva, što nam pruža bolji i širi uvid u nazivlje vezano uz rječogradbu. Te se dvije podjele većim dijelom podudaraju, ali ima i razlika.

Na temelju tih dviju klasifikacija predložili bismo svoju podjelu koja nam se čini vrlo upotrebljivom za njemačke okazionalizme. Razlikujemo šest rječogradnih postupaka, a to su: izvođenje (prefiksacija, sufiksacija i cirkumfiksacija), slaganje, konverzija, srastanje, stapanje i skraćivanje.[18]

3.2. Rječogradba i značenje

Poznavanje rječogradnih postupaka vrlo je važno za razumijevanje domaćih odnosno prevođenje stranih okazionalizama, i to novokovanica. Kao što smo već naglasili, u potpunosti se slažemo s Raffaelli (2015: 270) koja kaže da je potrebno „morfologiju (posebice tvorbu[19]) sagledati u sprezi sa semantikom, točnije, sa

[17] Vidi npr. Babić 2002, Barić i dr. 2003, Mihaljević i Ramadanović 2006 za hrvatski, Eisberg 2000, Donalies 2005, Donalies 2011 za njemački.

[18] U prikazu istraživanja u ovom radu govorit ćemo o slaganju, izvođenju i konverziji, što je uvjetovano našim korpusom.

[19] Opet moramo naglasiti da mi pod tvorbom u navedenom smislu podrazumijevamo rječogradbu.

značenjskim procesima koji istodobno s tvorbenim procesima sudjeluju u izgradnji leksika". U njemačkome je ta morfosemantička odrednica osobito vidljiva u izvedenicama i složenicama kod kojih na temelju rječogradnog postupka kojim su nastali možemo govoriti o značenjskoj providnosti (usp. Raffaelli 2015: 281). Štebih Golub (2012: 423), baveći se okazionalizmima u hrvatskom publicističkom stilu, ističe da su u hrvatskom jeziku okazionalizmi nastali izvođenjem razumljiviji od onih nastalih slaganjem ili stapanjem. Što se pak njemačkih okazionalizama tiče, na prvo bismo mjesto stavili okazionalizme nastale slaganjem.[20]

Govoreći o značenju, dotičemo se naše sljedeće teme, a to je prevođenje okazionalizama.

4. Okazionalizmi i prevođenje

Iz svega se navedenog može zaključiti da su okazionalizmi specifične leksičke jedinice koje i za pripadnike jezične zajednice u kojoj su nastale mogu biti izazov jer su nove i katkad teško razumljive. Još je veći problem kad se moraju prevesti na drugi jezik jer se ne mogu naći u rječniku, a često se radi o igrama riječi, aluzijama, vrlo slikovitim izrazima bogatima konotativnim značenjem. Stoga bi okazionalizme odnosno leksičke inovacije trebalo s translatološkog aspekta drukčije definirati te ih promatrati kao kulturno specifične leksičke jedinice.

4.1. Okazionalizmi s translatološkog aspekta

Prvi korak u prevoditeljskom procesu jest određivanje leksičkog značenja neke riječi. Možemo se složiti s Tomášikovom (2008: 253) da je to osobito teško kod okazionalizama kao neleksikaliziranih leksema. Kako bi se to značenje ipak dokučilo, naglašava se važnost konteksta u kojem se oni pojavljuju. Tako Tomášiková (2008: 254) razlikuje tri skupine okazionalizama, a to su: 1. okazionalizmi za čije je razumijevanje potreban minimalan kontekst, 2. okazionalizmi koji nose kontekst u sebi, odnosno čije se značenje može dokučiti iz značenja njihovih sastavnica te 3. oni za čije je razumijevanje kontekst poželjan, ali nije nužan. Upravo u drugoj skupini okazionalizama dolazi do izražaja važnost rječogradnog postupka. No iako okazionalizmi na osnovi svoje rječogradbe mogu biti razumljivi i izvan konteksta, valja naglasiti da im upravo on daje poseban

[20] Usp. Elsen 2011, Dressler, Hannesschläger i Tumfart 2018.

stilski učinak (Štebih Golub 2012: 423). I Rolek (2019: 241) ističe kako kontekst pridonosi preciznom dekodiranju značenja. Za razumijevanje okazionalizama uz jezičnu je kompetenciju i poznavanje konteksta nužno i dobro poznavanje izvanjezične stvarnosti, odnosno poznavanje kulturno specifičnih, društveno-političkih, povijesnih te gospodarskih okolnosti određene jezične zajednice u kojoj je okazionalizam nastao. Pritom se ne smije zaboraviti ni poznavanje svjetonazora autora, odnosno tvorca okazionalizma.[21]

Sve su to preduvjeti za sam postupak prevođenja pri kojem se okazionalizmi mogu mijenjati s obzirom na sadržaj i oblik ili oboje zadržavajući svoju komunikacijsku i funkcionalnu vrijednost na denotativnoj i konotativnoj razini. Upitno je u kojoj je mjeri to uopće moguće. Schüler (2006: 63) je u svoju translatološki obojenu definiciju okazionalizma, odnosno neologizma[22], u izvornom jeziku kao njegovu važnu odrednicu uvela nepostojanje ekvivalenta u ciljnom jeziku zbog njegove „novine". Rolek (2019: 240) također zastupa mišljenje da se u translatološkoj definiciji okazionalizma, odnosno neologizma[23], uz izvorni jezik kao polazište prevoditeljskog procesa mora spomenuti i njegova završna faza, tj. ciljni jezik. To smatramo potpuno opravdanim jer prijevod, u našem slučaju prijevod okazionalizama, mora biti jasan recipijentima (usp. Gataullin 2000/2001: 52).[24] Gataullin, koji kao i Tomášiková (2008) govori upravo o prevođenju okazionalizama, naglašava činjenicu da se pri njihovu prevođenju uvijek radi o što vjernijoj reprodukciji oblika i sadržaja izvornog okazionalizma sredstvima ciljnog jezika. Koliko će ta reprodukcija biti uspješna, ovisi o strukturi samog okazionalizma, produktivnosti odgovarajućih ili sličnih modela u ciljnom jeziku te o razlikama koje se tiču vrijednosnih sustava obiju kultura (Tomášiková 2008: 51).

4.2. Okazionalizmi kao kulturno specifične leksičke jedinice

Danas je u literaturi posvećenoj znanosti o prevođenju općeprihvaćena činjenica da se pri prevođenju i tumačenju ne posreduje samo između govornika različitih

[21] Usp. Gataullin 2000/2001: 52, Tomášiková 2008: 251, Elsen 2011: 108, Fleischer i Barz 2012: 47, Štebih Golub 2012: 423.

[22] Schüler u svom radu govori o neologizmima, čak ih razgraničava od okazionalizama, ali budući da korpus njezina istraživanja čine književni tekstovi, smatramo da se radi o okazionalizmima.

[23] I Rolek rabi naziv *neologizam* iako se bavi novim riječima u književnim djelima koje mi promatramo kao *okazionalizme*.

[24] O vječnoj dilemi između orijentacije prema izvornom ili ciljnom jeziku odnosno tekstu vrlo je zanimljivo i na još uvijek aktualan način još početkom 19. stoljeća govorio Friedrich Schleiermacher u svojoj raspravi *Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens* (*O različitim metodama prevođenja*).

jezika nego i između pripadnika različitih kulturnih zajednica (Reinart 2009: 15). Još je Casagrande (1954: 338) rekao da se zapravo ne prevode jezici, nego kulture.

Taj kulturni transfer koji se dijelom ostvaruje i kulturno specifičnim leksičkim jedinicama već desetljećima zaokuplja znanstvenike koji se bave znanošću o prevođenju.[25] Ivir (1987: 36) te kulturno specifične leksičke jedinice definira kao elemente izvorne kulture koji ne postoje u ciljnoj kulturi. Veselica Majhut (2012: 60) pod tim nazivom podrazumijeva elemente u izvornom tekstu koji smještaju tekst u izvornu kulturu, a odnose se na predmete ili koncepte, kulturna dobra, ustanove, običaje ili oblike društvenog života koji u određenom trenutku ili ne postoje u ciljnoj kulturi ili nisu leksikalizirani u ciljnom jeziku ili pak nemaju isto konotativno značenje u izvornoj i ciljnoj kulturi. Gataullin (2000/2001: 62, 64) upravo ekspresivnost, slikovitost te konotati smatra temeljnim obilježjima okazionalizama koja se razlikuju među kulturama i jezicima. Stoga smatramo da okazionalizme možemo smatrati kulturno specifičnim leksičkim jedinicama, i to ponajprije s obzirom na njihovu ukotvljenost u kulturu neke jezične zajednice i specifično konotativno značenje.

Gataullin (2000/2001: 62, 64) pri prijevodu okazionalizama računa na gubitke koji se mogu minimizirati uporabom neutralnih riječi u ciljnom jeziku ili pak dodatnim leksičkim rješenjima u rečenici jer se okazionalizam iz izvornog jezika vrlo rijetko može prevesti okazionalizmom iz ciljnog jezika. Okazionalizme smatra čvrstim dijelom leksika bez ekvivalenta (Gataullin 2000/2001: 55).

Pokušavajući riješiti taj „problem" brojni su autori[26] ponudili moguće prevoditeljske postupke za kulturno specifične leksičke jedinice koji su vrlo primjenjivi za prijevod okazionalizama.

4.3. Mogući prevoditeljski postupci

Ovdje bismo htjeli istaknuti taksonomiju postupaka za prevođenje kulturno specifičnih leksičkih jedinica Veselice Majhut (2012: 66–67; 2018) koju smatramo najrazrađenijom. Autorica predlaže dvanaest jednostavnih te pet složenih postupaka. U jednostavne ubraja: 1. prenošenje[27], 2. adaptirano prenošenje[28], 3. zamje-

[25] Npr. Ivir 1987, Pedersen 2005, Veselica Majhut 2012.
[26] Npr. Ivir 1987, Pedersen 2005, Pavlović 2015.
[27] Mi ćemo rabiti naziv *preuzimanje*.
[28] Naš će naziv biti *prilagođeno preuzimanje*.

nu kalkom[29], 4. zamjenu neologizmom[30], 5. zamjenu uvriježenim egzotizmom, 6. zamjenu drugim elementom iz izvorne kulture, 7. zamjenu parafrazom, 8. zamjenu lingvističkim prijevodom[31], 9. zamjenu ekvivalentom iz ciljne kulture, 10. zamjenu situacijskim ekvivalentom, 11. zamjenu manje specifičnim elementom i 12. izostavljanje. Složeni su postupci: 1. prenošenje + dopuna, 2. prenošenje + zamjena lingvističkim prijevodom, 3. zamjena uvriježenim egzotizmom + dopuna, 4. zamjena ekvivalentom iz ciljne kulture + dopuna te 5. zamjena manje specifičnom jedinicom + dopuna. Schüler (2006) se ne bavi kulturno specifičnim leksičkim jedinicama, ali se njezina taksonomija za prevođenje neologizama, odnosno okazionalizama[32], uklapa u onu Veselice Majhut. Njemačka autorica predlaže pet postupaka, a to su: 1. preuzimanje, 2. reprodukcija s pomoću elemenata ciljnog jezika, 3. novokovanica u ciljnom jeziku bez obzira na izvorni okazionalizam[33], 4. izostavljanje te 5. dodavanje odnosno zamjena (Schüler 2006: 64). Zanimljivo je da ta autorica pojedine prevoditeljske postupke povezuje s određenom vrstom leksičke inovacije, što nam se čini vrlo dobrom podlogom za analizu.

S obzirom na naš korpus neke smo postupke izbacili, neke nazive promijenili pa predlažemo sljedeću taksonomiju: 1. preuzimanje, 2. prilagođeno preuzimanje, 3. zamjena doslovnim prijevodom, 4. zamjena okazionalizmom, 5. zamjena parafrazom, 6. zamjena uvriježenim prijevodom iz ciljne kulture, 7. zamjena ekvivalentom iz ciljne kulture, 10. zamjena manje specifičnim elementom, 10. izostavljanje i 11. kombinacija postupaka.[34]

5. Vlastito istraživanje

Kako bismo provjerili prikazane teorijske postavke, analizirali smo stotinjak okazionalizama iz knjige Joachima Hentschela *Zu geil für diese Welt: Die 90er*

29 Naš će naziv biti *doslovan prijevod*.

30 S obzirom na to da je u našem radu riječ o okazionalizmima, koristit ćemo se nazivom *okazionalizam*.

31 Veselica Majhut (2012: 73–74) uvodi ovaj prevoditeljski postupak u svoju taksonomiju kako bi naglasila razliku u odnosu na doslovan prijevod. Naime, pri doslovnom se prevođenju zadržavaju značajke izvornog jezika, dok to pri lingvističkom prevođenju ne mora biti slučaj. Budući da nam se naziv *lingvistički prijevod* čini nejasnim, predložili bismo naziv *uvriježen prijevod iz ciljne kulture*, koji u potpunosti odgovara primjerima iz našeg korpusa.

32 Vidi fusnotu 22.

33 Schüler 2006.

34 Potonji ćemo postupak razraditi u odjeljku 5.4.

– *Euphorie und Drama eines Jahrzehnts* (*Previše kul za ovaj svijet: Devedesete – euforija i drama jednog desetljeća*)[35]. Joachim Hentschel njemački je novinar koji je između ostalog pisao i za njemačke novine *Süddeutsche Zeitung*. U knjizi autor na duhovit, ali i kritički način promatra posljednje desetljeće prošlog stoljeća kao spojnicu između ujedinjenja Njemačke i napada 11. rujna 2001. Bavi se različitim temama kao što su ujedinjenje Zapadne i Istočne Njemačke, popularna kultura, neonacizam, azilanti, mediji, razvoj tehnologije. Knjiga je pisana publicističkim stilom s elementima književnoumjetničkoga, što upravo omogućava veliku autorsku slobodu i slikovit način izražavanja. Ono osobito dolazi do izražaja u stvaranju novih riječi, tj. okazionalizama (usp. Hudeček i Mihaljević 2009: 13).

Cilj je istraživanja bio utvrditi tipove okazionalizama, najčešće rječogradne postupke za njihovo stvaranje te primjenjive prevoditeljske postupke.

5.1. Utvrđivanje statusa okazionalizma

Na početku nameće se pitanje kako smo uopće odredili status riječi kao okazionalizama jer je poznato da je to vrlo složen proces. Budući da je jedno od njihovih osnovnih obilježja neleksikaliziranost, odnosno nepostojanje u rječniku, služili smo se Dudenovim mrežnim rječnikom[36], *Digitalnim rječnikom njemačkog jezika*[37], mrežnim rječnikom Sveučilišta u Leipzigu[38] te mrežnim izdanjem rječnika neologizama Instituta za njemački jezik iz Mannheima[39] kako bismo utvrdili da ondje doista nisu potvrđene. Svjesnima činjenice da se ne mogu sve riječi nekog jezika naći u rječniku, od velike nam je koristi bila mrežna tražilica *Google* na kojoj za većinu okazionalizama nismo našli ni jednu potvrdu.[40]

5.2. Okazionalizmi prema vrsti riječi i tipu

Korpus se sastoji od stotinu okazionalizama od kojih su 85 % imenice, a ostatak su pridjevi. To je očekivano stanje s obzirom na slična istraživanja, primjeri-

[35] Hentschel, Joachim. 2018. *Zu geil für diese Welt: Die 90er — Euphorie und Drama eines Jahrzehnts*. Piper Verlag. München.

[36] https://duden.de.

[37] *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* (https://dwds.de).

[38] wortschatz.uni-leipzig.de.

[39] www.owid.de.

[40] To se, naravno, ne odnosi na novo značenje.

ce ono Elsen (2011) ili Jesenšek (1995) o okazionalizmima u njemačkim novinama.[41] Pri navođenju imenica odlučili smo se za zadržavanje njihova broja u izvorniku jer smatramo da je i broj važna karakteristika njihove okazionalnosti. Navedimo primjerice imenicu *Hasstage* 'dani mržnje'. Kad bismo tu imenicu stavili u jedninu, izgubio bi se važan dio njezina značenja jer se u kontekstu doista radi o više dana (Hentschel 2018: 122).

Što se tiče podjele prema tipu okazionalizama, u našem su korpusu gotovo svi okazionalizmi novi leksemi. Zabilježili smo samo jedan primjer novog značenja. Među novim leksemima najbrojnije su novokovanice, a ima i posuđenica, i to jedna prava i četiri pseudoposuđenice, odnosno pseudoanglizma. Podjela imenica i pridjeva prema tipu okazionalizma uz brojčano stanje prikazana je u tablici 1.

Tablica 1. Podjela imenica i pridjeva prema tipu okazionalizma uz brojčano stanje

TIP OKAZIONALIZMA	**IMENICE** (85)	**PRIDJEVI** (15)
1. novi leksem: novokovanica	79 npr. *Anorakleute*, *Donnerkopf-philosoph*	15 npr. *rasengrün*, *chipsfrisch*
2. novi leksem: posuđenica pseudoanglizam	 1 *Lads* 4 npr. *easyJet-Partytouristen*	nema
3. novo značenje	1 *Durchzug*	nema

Ovi se rezultati djelomično poklapaju s onima kod Elsen (2011: 106), pri čemu u njezinoj građi ima više novih značenja. Jesenšek (1995) pak u svojem korpusu naglašava dominaciju posuđenica. Budući da je autor našeg korpusa živio na anglofonom području i budući da se u njemačkome gotovo svakodnevno pojavljuju novi anglizmi, tzv. angloneologizmi[42] (bilo kao nazivi za nove predmete ili pojavnosti s anglofonog područja bilo iz stilskih razloga), zbog prestiža tog jezika očekivali smo više posuđenica iz engleskoga. No najveći rječnik novih ri-

[41] Jesenšek (1995: 174) govori o neologizmima, ali pod tim nazivom podrazumijeva i okazionalizme.
[42] Više o angloneologizmima u Steffens 2003 i 2010, Muhvić-Dimanovski 2005.

ječi u njemačkome, i to neologizama, Instituta za njemački jezik u Mannheimu[43] uvjerljiv je dokaz da nove riječi u njemačkome prije svega nastaju od njemačkih sastavnica. Tako među 1900 novih riječi, višerječnih izraza te novih značenja ima oko 600 anglizama, uključujući i pseudoanglizme.[44]

Samo jedan primjer novog značenja (imenica *Durchzug*) ne iznenađuje jer se ono često teško otkriva zato što se radi o već poznatom leksemu koji je na formalnoj razini neupadljiv (usp. Kuna i Mikić Čolić 2012: 43).

5.3. Okazionalizmi prema rječogradnom postupku

Naša se analiza rječogradnih postupaka odnosi na novokovanice koje su nastale u njemačkom jeziku od isključivo domaćih sastavnica ili kombinacijom domaćih i stranih. Mislimo da takva analiza ne bi bila smislena za posuđenice odnosno pseudoposuđenice (usp. Štebih Golub 2012: 429). Isto tako smatramo da bi takva analiza bila suvišna i za novo značenje jer se izrazni plan nije promijenio, odnosno radi se o već etabliranom leksemu.

Iako se često ističe da je nenormativnost, tj. odstupanje od rječogradnih pravila, jedno od glavnih obilježja okazionalizama te se stoga očekuju oblici nastali neuobičajenim rječogradnim postupcima, naš je korpus u tom pogledu prilično konvencionalan. Riječ je o sustavnim okazionalizmima, odnosno onima koji su građeni uobičajenim rječogradnim postupcima kojima se ne krše standardnojezična pravila (usp. Lewis i Štebih Golub 2014: 137), i to slaganjem, izvođenjem i konverzijom.

Naši se rezultati podudaraju s rezultatima u dosadašnjim rječogradnim analizama njemačkih okazionalizama, primjerice već spomenutom analizom u Elsen (2011) te zanimljivom analizom književnih okazionalizama kod Hannesschläger i Dressler (2017) te Dressler, Hannesschläger i Tumfart (2018). I u tim su istraživanjima dominantni rječogradni postupci slaganje i izvođenje, vrlo je malo postupaka koji odstupaju od pravila, a slične su i funkcije rječogradnih postupaka u tekstu. Rezultati su slični i onima u istraživanju okazionalizama u hrvatskom publicističkom stilu Štebih Golub (2012), pri čemu autorica zaključuje da je 58 % okazionalizama iz njezina korpusa nastalo u skladu s rječogradnim pravilima hrvatskog standardnog jezika.

---

43 Taj je rječnik dostupan na spomenutoj mrežnoj stranici www.owid.de.

44 Više o pseudoanglizmima u Pöllmann 2012.

5.3.1. Slaganje

I među imenicama i pridjevima najbrojnije su složenice (73 imenice i deset pridjeva), što ne iznenađuje s obzirom na sklonost njemačkog jezika prema slaganju. Prema Schlücker (2012: 2) ono je vrlo produktivan rječogradni postupak upravo za imenice i pridjeve. Što se određivanja sastavnica tiče, primijenili smo metodu Fleischer i Barz (2012: 136) tako da sastavnice mogu biti i složenice[45], a ne samo pojedinačne riječi kao kod Elsen[46]. Na isti način složenice promatraju i Dressler, Hannesschläger i Tumfart (2018)[47]. Pri raščlanjivanju složenica nužno je uzeti u obzir leksičko značenje sastavnica koje su u njemačkome i same vrlo često složenice. Njihovo pak značenje nije samo zbroj značenja njihovih sastavnica kao što one, ni morfosintaktički gledano, „nisu puki zbroj svojih sastavnih dijelova" (Marković 2013: 68). I iz našeg je korpusa razvidno da se morfologija, u prvom redu što se tiče stvaranja novih riječi, ne može promatrati odvojeno od značenja (usp. Raffaelli 2015: 269).

Razlikujemo složenice nastale povezivanjem domaćih, u našem slučaju njemačkih sastavnica, i *hibridne složenice*[48]. Pod tim nazivom podrazumijevamo složenice od domaćih i stranih sastavnica koje su u njemački jezik došle iz drugih modernih europskih jezika, u našem korpusu većinom iz engleskoga, ali i iz francuskoga i talijanskoga. Takav je tip složenica u njemačkome danas vrlo čest te ga smatramo iznimno kreativnom kombinacijom domaćeg i stranog jezičnog materijala kojom se mogu stvarati nove riječi.

Od 73 složene imenice najbrojnije su one s njemačkim sastavnicama, i to njih 40. Slijede hibridne složenice, njih 30, a pronašli smo i dva primjera sažimanja, tzv. *gappinga*.

---

45 Kao jedan od primjera Fleischer i Barz (2012: 136) navode imenicu *Autobahntankstelle* 'benzinska crpka na autocesti', koju promatraju kao složenicu čije su sastavnice dvije složenice *Autobahn* 'autocesta' + *Tankstelle* 'benzinska crpka'.

46 Elsen (2011: 103) složenice dijeli na riječi tako da npr. kao primjer za peteročlanu složenicu navodi imenicu *Fußball-Bundesliga-Start* 'početak sezone njemačke Bundeslige' i dijeli je na pojedinačne riječi *Fuß* 'stopalo' + *Ball* 'lopta' + *Bund(es)* 'savez' + *Liga* 'liga' + *Start* 'početak'. Budući da mi zastupamo morfosemantički pristup, mislimo da ova složenica ima tri sastavnice, a to su *Fußball* 'nogomet' + *Bundesliga* 'Bundesliga' + *Start* 'početak' jer su to njezine tri značenjske sastavnice.

47 Navest ćemo samo primjer Handkeova okazionalizma, složenicu *Wochenanfangsleere* 'praznina na početku tjedna', koju autor i autorice dijele na *Wochenanfang* 'početak tjedna' + *Leere* 'praznina' (usp. Dressler, Hannesschläger i Tumfart 2018: 9).

48 Više o hibridnim oblicima u Fleischer i Barz (2012), Bußmann (2002), Štebih Golub (2007), Turk (2013).

Složenice ćemo prikazati tablično (tablica 2. – tablica 5.), dijeleći ih prema broju i vrsti sastavnica uz odgovarajuće primjere i brojčano stanje.

Tablica 2. Složenice s njemačkim sastavnicama

složenica s dvjema sastavnicama (34)	**imenica + imenica** (29)	**imenska skupina + imenica** (3)	**pridjev + imenica** (1)	**prilog + imenica** (1)
	npr. *Bettspion* (*Bett* + *Spion*)	npr. *Heile-Welt-Phantomschmerz* (*heile Welt* + *Phantomschmerz*)	npr. *Altochse* (*alt* + *Ochse*)	npr. *Ultrarechts-klischees* (*ultrarechts* + *Klischees*)
složenica s trima sastavnicama (6)	**imenica + imenica + imenica** (3)	**imenica + glagol + imenica** (2)	**prilog + imenica + imenica** (1)	**imenska skupina + prilog + imenica** (1)
	npr. *BRD-DDR-Hintergrund*[49] (*BRD* + *DDR* + *Hintergrund*)	npr. *Autobahn-Renn-Freiheitsvariante* (*Autobahn* + *rennen* + *Freiheitsvariante*)	*Fast-metropolevolk* (*fast* + *Metropole* + *Volk*)	*24-Stunden-rund-um-Kulturversorgung*[50] (*24 Stunden* + *rundum* + *Kulturversorgung*)

Tablica 3. Hibridne složenice[51] s engleskim sastavnicama

složenica s dvjema sastavnicama (17)	**imenica + imenica** (13)	**pridjev + imenica** (2)	**imenska skupina + imenica** (1)	**prijedložna skupina + imenica** (1)
	npr. *Buzz-Ereignisse* (*buzz* + *Ereignisse*) *Tapetentisch-Barkeeper* (*Tapetentisch* + *Barkeeper*)	npr. *Coolphilosoph* (*cool* + *Philosoph*)	*Ost-West-Shake-up* (*Ost-West* + *shake-up*)	*Anti-Berlin-Statement* (*anti Berlin* + *Statement*)

[49] Pretpostavljamo da je ova riječ nastala analogijom prema danas vrlo raširenoj imenici *Migrationshintergrund* tzv. 'migracijska pozadina', koja je inače neologizam prvog desetljeća 21. stoljeća (usp. Ančić i dr. 2015: 62, www.owid.de).

[50] Ova bi se imenica mogla promatrati i kao sraslica jer je nastala srastanjem sintagme, odnosno čitave odnosne konstrukcije. Vjerojatno je nastala analogijom prema imenici *Rundumversorgung* 'stalna opskrba'.

[51] Strane sastavnice koje su već udomaćene, adaptirane posuđenice pisat ćemo prema njihovu uvriježenom obliku u njemačkom jeziku (usp. www.duden.de).

složenica s trima sastavnicama (5)	**imenica + imenica + imenica** (3)	**pridjev + imenica + imenica** (1)	**imenska skupina + prijedložna skupina + imenica** (1)	
	npr. *Wertewandel-Bestseller-Shocker* (*Wertewandel* + *Bestseller* + *Schocker*)	*1969er-Fußballerspieler-frauen-Hit* (*1969er* + *Fußballspielerfrauen* + *Hit*)	*Brandenburger-Tor-bei-Nacht-PR* (*Brandenburger Tor* + *bei Nacht* + *PR*)	
složenica s četirima sastavnicama (1)	**imenica + imenica + imenica + imenica** (1)			
	Schlager-Rave-Amalgam-Songs (*Schlager* + *Rave* + *Amalgam* + *Songs*)			

Tablica 4. Hibridne složenice s francuskim sastavnicama

složenica s dvjema sastavnicama (3)	**pridjev + imenica** (1)	**glagol + imenica** (1)	**prijedložna skupina + imenica** (1)
	Billig-Crémant (*billig* + *Crémant*)	*Schmährefrain* (*schmähen* + *Refrain*)	*Nach-Schlusschluss-Clique* (*nach Schulschluss* + *Clique*)
složenica s trima sastavnicama (1)	**imenica + zamjenica + imenica** (1)		
	Generation-Irgendwas-Tamtam (*Generation* + *irgendwas* + *Tamtam*)		

Tablica 5. Hibridne složenice s talijanskom sastavnicom

složenica s dvjema sastavnicama (1)	**imenska skupina + imenica** (1)
	Vier-Mark-Pizza (*vier Mark* + *Pizza*)

Među hibridnim složenicama još moramo izdvojiti jednu s engleskom i francuskom sastavnicom, *Silicon-Valley-Genie-Störungen* (imenica iz engleskoga *Silicon Valley* + imenica iz francuskoga *Genie* + njemačka imenica *Störungen*),

te jednu s engleskom sastavnicom i internacionalizmom, *90er-Pop-Medusa* (njemački pridjev *90er* + imenica iz engleskoga *Pop* + internacionalizam *Medusa*).[52]

Kao poseban tip izdvojili smo dvije složenice koje imaju zajedničku drugu sastavnicu, odnosno temeljnu riječ. One se na neki način sažimaju te se pišu s pomoću spojnice i sastavnog veznika *und* 'i', tako da se temeljna riječ ne mora ponavljati. Riječ je o imenicama *Goldkettchen- und Cowboystiefelträger* (imenica *Goldkettchenträger* + imenica *Cowboystiefelträger*) i *Weltmetropolen- und Magnetpunktimage* (imenica *Weltmetropolenimage* + imenica *Magnetpunktimage*). Taj postupak, inače vrlo čest u njemačkom pisanom jeziku, Hannesschläger i Dressler (2017: 127) i Dressler, Hannesschläger i Tumfart (2018: 9) nazivaju *gapping*[53] i smatraju ga nekom vrstom interakcije između morfologije i sintakse. Novina odnosno okazionalnost prvog izraza leži upravo u povezivanju dviju već etabliranih njemačkih imenica, odnosno u sažimanju, tzv. *Gappingu*, dok su sastavnice druge konstrukcije već i same novokovanice, i to hibridne složenice.

Od deset složenih pridjeva u našem je korpusu njih osam građeno od njemačkih sastavnica, dok su samo dva hibridne složenice.

Složenice opet prikazujemo tablično (tablica 6. i tablica 7.), dijeleći ih prema broju i vrsti sastavnica uz odgovarajuće primjere i brojčano stanje.

Tablica 6. Složenice s njemačkim sastavnicama

složenica s dvjema sastavnicama (8)	**imenica + pridjev** (5)	**pridjev + pridjev** (3)
	npr. *scheinwerferblau* (*Scheinwerfer* + *blau*)	npr. *patriarchalisch-herrisch* (*patriarchalisch* + *herrisch*)

Tablica 7. Hibridne složenice

složenica s dvjema sastavnicama (2)	**imenica + pridjev** (2)
	npr. *chipsfrisch* (*Chips* + *frisch*)

[52] O internacionalizmima i različitom tumačenju tog naziva više u Muhvić-Dimanovski 2005 i Pöllmann 2012.

[53] Budući da u kroatističkoj literaturi nismo uspjeli naći hrvatski ekvivalent za ovaj anglizam koji se rabi i u njemačkom, predložili bismo hrvatski naziv *sažimanje*. Pritom se taj postupak ni u kojem slučaju ne smije poistovjetiti s nazivom *sažimanje* koji Muhvić-Dimanovski (2005: 99) upotrebljava za rječogradni postupak stapanja.

Na temelju prikazanih rezultata analize razvidno je da je slaganje vrlo spretan rječogradni postupak za stvaranje novih riječi, pri čemu nema otklona od rječogradnih pravila u njemačkom jeziku. Ipak bismo kao okazionalnu karakteristiku imeničkih i pridjevskih složenica u našem korpusu u morfološkom smislu istaknuli povezivanje više vrsta riječi, odnosno višerječnih skupina u jednu složenicu, kao npr. u složenici *24-Stunden-rundum-Kulturversorgung*, u kojoj se povezuju imenska skupina, prilog i imenica. Hibridne su složenice zanimljive same po sebi, a osobito kad se nekoliko stranih sastavnica kombinira s domaćom. U semantičkom je smislu povezivanje sastavnica katkad neobično, kao npr. u imenici *Visionspessimismus*, čije bi se sastavnice zapravo mogle smatrati antonimima (*Vision* 'vizija' + *Pessimismus* 'pesimizam') ili pak u pridjevu *patriarchalisch-herrisch* (*patriarhalisch* 'patrijarhalan, autoritativan' + *herrisch* 'zapovjednički, autoritativan'), čije su sastavnice zapravo bliskoznačnice. Njihovim se povezivanjem u složenicu postiže ekspresivnost. Nekim je okazionalizmima autor sigurno htio postići humoristični učinak, kao npr. imeničkom hibridnom složenicom *Schlager-Rave-Amalgam-Songs* 'pjesme amalgami šlagera i rejva' ili složenim pridjevom *chipsfrisch* 'svjež poput čipsa'. Začudnost se postiže i miješanjem jezičnih registara, kao npr. u imenici *Coolphilosoph* '*cool* / kul filozof'. Autor je ponekim okazionalizmom izrazio i vlastito mišljenje, kao npr. složenicom *Fastmetropolevolk* 'narod iz kvazimetropole', pri čemu se misli na ljude iz Stuttgarta. Uz želju za postizanjem određenog stilskog efekta ne smijemo zanemariti ni tekstualnu funkciju nekih složenica koje pridonose jezičnoj ekonomiji, kao npr. *Vier-Mark-Pizza* '*pizza* za četiri marke' ili *24-Stunden-rundum-Kulturversorgung* 'neprekidno pružanje kulturnih sadržaja'. Umjesto njih na njemačkom jeziku trebalo bi upotrijebiti čitav višerječni izraz ili odnosnu rečenicu. Jezičnoj ekonomiji pridonosi i sažimanje, tzv. *gapping*.

5.3.2. Izvođenje

Među izvedenicama šest je imenica i pet pridjeva. Razlikujemo izvedenice s njemačkim sastavnicama te one hibridne. Slijedi tablični prikaz (tablica 8. i tablica 9.) s vrstom izvođenja, odgovarajućim primjerima i brojčanim stanjem.

Tablica 8. Izvedenice s njemačkim sastavnicama

VRSTA IZVOĐENJA	IMENICE	PRIDJEVI
prefiksacija	jedna imenica	nema
	Psychokollegen (prefiks *Psycho-* + imenica *Kollegen)*	
sufiksacija	četiri imenice	dva pridjeva
	npr. *Anorakleute* (imenica *Anorak* + sufiks *-leute*[54])	npr. *freudenträning* (imenica *Freudenträne* + sufiks *-ig*)

Tablica 9. Hibridne izvedenice

VRSTA IZVOĐENJA	IMENICE	PRIDJEVI
prefiksacija	nema	nema
sufiksacija	jedna imenica	dva pridjeva
	Party-Hinbieger (glagolska skupina *eine Party*[55] *hinbiegen* + sufiks *-er*)	npr. *Small-Talk-tauglich* (imenica iz engleskoga *Small Talk* + njemački sufiks *-tauglich*[56])

Jedan izraz zaslužuje osobitu pozornost jer je nastao već spomenutim postupkom, sažimanjem, tzv. *gappingom*, koji ga upravo čini okazionalizmom. Riječ je o izrazu *Brüder- und Schwesterlichkeit* 'bratstvo i sestrinstvo' (imenica *Brüderlichkeit* 'bratstvo' + imenica *Schwesterlichkeit* 'sestrinstvo'), koji je nastao od dviju etabliranih izvedenica sa zajedničkim sufiksom *-keit*. Taj se sufiks u prvoj izvedenici dokida, uvodi se spojnica i sastavni veznik *und* 'i'.[57]

[54] Iako bi se ova imenica mogla promatrati kao složenica nastala povezivanjem dviju imenica, odlučili smo se za određivanje sastavnice *-leute* kao sufiksa prema tumačenju Dudenova mrežnog jednojezičnog rječnika koje glasi: „bezeichnet in Bildungen mit Substantiven zusammenfassend eine Gruppe von Menschen (Männer oder Männer und Frauen), die sehr allgemein durch etwas charakterisiert sind oder [beruflich] mit etwas zu tun haben" 'u tvorenicama s imeničkim sastavnicama označava skupinu ljudi (muškaraca ili muškaraca i žena) koji su općenito povezani nekim obilježjem ili [u poslovnom smislu] imaju neku poveznicu'.

[55] U ovoj se glagolskoj skupini nalazi anglizam *Party*.

[56] Sufiks *-tauglich* vrlo je produktivan u njemačkom jeziku, pa bismo mogli reći da su izvedenice s tim sufiksom iz našeg korpusa nastale analogijom prema već ustaljenim izvedenicama s tim sufiksom.

[57] Prema Hannesschläger i Dressler (2017: 127) taj je postupak puno rjeđi kod izvedenica nego kod složenica.

Ni kod izvođenja nismo primijetili otklon od pravila njemačke rječogradbe, ali okazionalnost izvedenica opet vidimo u njihovoj funkciji da se izazove humoristični učinak, npr. imenicom *Psychokollegen* 'kolege psihići' umjesto uobičajene riječi *Psychiater* 'psihijatar' ili pridjevom *freudenträning* 'ganutljiv do suza radosnica' umjesto primjerice pridjeva *rührend* 'dirljiv'. Imenica *Party-Hinbieger* 'koji spašavaju loš tulum' sigurno pridonosi jezičnoj ekonomiji jer bi se umjesto te izvedenice morala uvesti čitava zavisna rečenica, dok s pomoću imenice *Anorakleute* 'ljudi u jaknama' autor iznosi svoje stajalište prema zapadnim Nijemcima koji su dočekivali istočne Nijemce nakon pada Berlinskog zida (Hentschel 2018: 33).

5.3.2. Konverzija

Spomenimo i jedini primjer konverzije, a to je pridjev *verklaustrophobiert* nastao od participa prošlog glagola *verklaustrophobieren* 'zarobiti, zatočiti'.

5.4. Prevoditeljski postupci prema tipu okazionalizma

Prijevod korpusa nastao je u suradnji sa studentima završne godine preddiplomskog studija germanistike na Odsjeku za germanistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu tijekom ljetnog semestra akademske godine 2018./2019. I sami smo se uključili u prevoditeljski proces kako bismo se uvjerili u očekivane poteškoće.[58]

Pri prevođenju smo se susreli s trima skupinama okazionalizama. U prvoj su skupini oni razumljivi izvan konteksta, i to zahvaljujući rječogradnom postupku kojim su nastali, npr. složenice *Dosenbierdusel* 'opijenost pivom iz konzerve' ili *Spritzpistolenpolizei* 'policija s pištoljima na vodu', koji čine gotovo 40 % čitava korpusa.[59] U drugoj se skupini nalaze oni za čiji su prijevod bili potrebni kontekst i izvanjezično znanje, kao npr. za imenicu *Zirkuszeltkleider* (Hentschel 2018: 153), koja se odnosi na feministkinje devedesetih godina i njihove široke šarene

[58] U akademskoj smo godini 2014./2015. mentorirali studentski projekt izrade zasad jedinog njemačko-hrvatskog rječnika leksičkih inovacija u kojem su zastupljeni i neologizmi i okazionalizmi (Ančić i dr. 2015. *Njemačko-hrvatski rječnik leksičkih inovacija / Deutsch-kroatisches Wörterbuch der lexikalischen Innovationen*. FF press. Zagreb). No pri izradi rječnika nismo bili uključeni u prevoditeljski proces.

[59] Taj se rezultat poklapa s onim Štebih Golub o okazionalizmima u hrvatskom publicističkom stilu (Štebih Golub 2012: 430).

bezoblične haljine nalik šatorskom krilu ili pak za pridjev *plattenbauhart* ‘tvrd poput betonjare’ (Hentschel 2018: 57), koji se metaforički upotrebljava uz imenicu *beznadnost* (*die* ***plattenbauharte*** *Hoffnungslosigkeit*), aludirajući na tipične ružne betonske zgrade, tzv. betonjare, u Njemačkoj Demokratskoj Republici. Za prijevod okazionalizama iz treće skupine čak smo se za pomoć morali obratiti samom autoru jer su bili potpuno nerazumljivi, kao npr. za prijevod imenice *Abbruchgaleristen* ‘vlasnici galerija u kućama predviđenim za rušenje’, koja se pojavljuje samo u nabrajanju (Hentschel 2018: 75), ili pak imenice *Fußgängerzonen-Discounter-Hipness* ‘provincijalna modernost iz sivih pješačkih zona s jeftinim dućanima’ (Hentschel 2018: 84).[60]

Prevoditeljske smo postupke podijelili na one jednostavne i na kombinacije prevoditeljskih postupaka te ih povezali s određenim tipom okazionalizma i vrstom riječi, a u tablicama (tablica 10. i tablica 11.) donosimo i brojčano stanje. Neke se novokovanice mogu prevesti na više načina, pa ih ubrajamo u više prevoditeljskih postupaka (npr. *Visionspessimismus*, *Anti-Berlin-Statement*, *provinzbieder*).

Tablica 10. Jednostavni prevoditeljski postupci

JEDNOSTAVNI PREVODITELJSKI POSTUPAK	**NOVOKOVANICE: IMENICE**	**NOVOKOVANICE: PRIDJEVI**	**OSUĐENICE: IMENICE**	**NOVO NAČENJE: IMENICA**
zamjena parafrazom	npr. *Lebensrhythmusmaschine* ‘ritam-mašina života’, *Raststätten-Filterkaffeetrinker* ‘osobe koje piju filtar-kavu na odmorištima’, *Anti-Berlin-Statement* ‘očitovanje protiv Berlina’ (34)	npr. *neonfahl* ‘neonski bezbojan’, (4)	nema	nema

[60] Zanimljivo je razmišljanje jezikoslovke Christofidou, koja se bavila okazionalizmima u djelima grčkoga pjesnika Elitisa (Christofidou 1994). Iako je imala problema s nekim njegovim okazionalizmima, nije se htjela obratiti tada još živom pjesniku jer smatra da je objavljeni tekst neovisan o svom autoru. Mi nismo tako razmišljali, pa smo od samog autora saznali da više ni njemu samom nije lako objasniti neke riječi.

zamjena doslovnim prijevodom	npr. *Brüderlich-und Schwester-lichkeit* ‘bratstvo i sestrinstvo’ (1)	npr. *zuverlässig-spießig* ‘pouzdano-malograđanski’, *provinzbieder* ‘provincijalno jednostavan’ (5)	*Lads* ‘momci’, *IT-Crash* ‘IT-slom’ (2)	nema
zamjena ekvivalentom iz ciljne kulture	npr. *Altochse* ‘stari magarac’, *Hinterbänklereien* ‘zakulisne igre’ (4)	*rasengrün* ‘ružičast’[61] (1)		*Durchzug*[62] ‘nov, svjež vjetar’ (1)
zamjena manje specifičnim elementom	*Visionspessimis-mus* ‘pesimizam’ (1)	npr. *Small-Tak-tauglich* ‘ne-omiljen’, *T-Shirt-tauglich* ‘opušten, ležeran’ (4)		nema

Tablica 11. Kombinacije prevoditeljskih postupaka

KOMBINACIJA PREVODITELJSKIH POSTUPAKA	**NOVOKOVANICE: IMENICE**	**NOVOKOVA-NICE: PRIDJEVI**	**POSUĐENICE: IMENICE**
zamjena parafrazom + preuzimanje	npr. *Haarcreme-Rock-’n’-roll* ‘gelirani *rock and roll*’, *Anti-Berlin-Statement* ‘anti-berlinski *statement*’ (5)	nema	
zamjena parafrazom + prilagođeno preuzimanje	*Schlager-Rave-Amalgam-Songs* ‘pjesme amalgami šlagera i rejva’, *Techno-boten* ‘glasnici tehna’ (2)	*chipsfrisch* ‘svjež poput čipsa’, *Panini-Album-artig* ‘poput Paninijeva albuma’ (2)	

[61] Činilo nam se da bi taj prijevod recipijentu bio najbliži, analogijom prema *gledati što kroz ružičaste naočale*, a da se opet zadrži slikovitost izraza. U izvorniku se pridjev pojavljuje u sljedećoj rečenici: „All das passierte zu einem Zeitpunkt, an dem viele, zumindest im privilegierten Westen, auch ohne allzu viel Naivität geglaubt hatten, dauerhaft auf die gute, **rasengrüne** Seite der Geschichte gefallen zu sein.” (Hentschel 2018: 19). ‘Sve se to dogodilo u trenutku u kojem su mnogi, barem na privilegiranom Zapadu, i ne tako naivno vjerovali da su zauvijek pali na dobru, **ružičastu** stranu povijesti.’ (prevela I. S. L.).

[62] Za novo je značenje potrebno navesti i rečenicu u kojoj se nalazi: „Selbst in die provinzbiederen, möbelhausartigen Großraumtempel und Eventdiscos [...] brachten die berittenen Technoboten einen ganz neuen Durchzug.” (Hentschel 2018: 67). ‘Glasnici tehna su i u provincijalne goleme klubove, nalik prodavaonicama namještaja, donosili sasvim nov vjetar.’ (prevela I. S. L.).

zamjena parafrazom + izostavljanje	npr. *Autobahn-Renn-Freiheitsvariante* ‘jurećа varijanta’, *Blutspritzkomödie* ‘krvava komedija’ (3)	nema	
zamjena parafrazom + dopuna	npr. *Fußgängerzonen-Discounter-Hipness* ‘provincijalna modernost iz sivih pješačkih zona s jeftinim dućanima’, *Ost-West-Shake-up* ‘radikalna istočno-zapadna reorganizacija’ (7)	nema	
zamjena parafrazom + zamjena ekvivalentom iz ciljne kulture	*Einsamer-Jäger-Klischee* ‘klišej samotnjaka’ (1)	nema	
zamjena parafrazom + zamjena manje specifičnim elementom	*Billig-Crémant* ‘jeftin pjenušac’ (1)	nema	
zamjena parafrazom + zamjena uvriježenim prijevodom iz ciljne kulture	npr. *Brandenburger-Tor-bei-Nacht-PR* ‘promidžbena kampanja s Brandenburškim vratima noću’, *BRD-DDR-Hintergrund* ‘zapadno- i istočnonjemačko podrijetlo’ (5)	nema	*Internet-Peter-Pan* ‘internetski Petar Pan’ (1)
zamjena parafrazom + zamjena okazionalizmom	*Fastmetropolevolk* ‘narod iz kvazimetropole’ (1)	nema	
zamjena parafrazom + dopuna + preuzimanje	*Start-up-Spinner* ‘koji imaju lude ideje za tehnološki *start-up*’ (1)	nema	*easyJet-Partytouristen* ‘turisti koji putuju zrakoplovnom tvrtkom easyJet radi odlaska na partijanje’ (1)
zamjena parafrazom + preuzimanje + zamjena uvriježenim prijevodom iz ciljne kulture	nema	nema	*Pseudo-American-Football-Outfit* ‘lažni *outfit* za američki nogomet’

zamjena parafrazom + dopuna + zamjena uvriježenim prijevodom iz ciljne kulture	*Mauerfallkomplex* ‘složena situacija oko pada Berlinskog zida’, *Wirtschaftswunder-Aufbruchstimmung* ‘poletno raspoloženje koje prati gospodarsko čudo’ (2)	nema	
zamjena parafrazom + dopuna + zamjena okazionalizmom	*Vollkornreferendare* ‘zdravoljubivi zeleni nastavnici pripravnici’ (1)	nema	
zamjena parafrazom + izostavljanje + zamjena uvriježenim prijevodom iz ciljne kulture	*Nahost-Expertenveteran* ‘iskusan poznavatelj Bliskog istoka’ (1)	nema	
zamjena parafrazom + zamjena doslovnim prijevodom + zamjena uvriježenim prijevodom iz ciljne kulture	*90er-Pop-Medusa* ‘pop-Meduza devedesetih’ (1)	nema	
zamjena doslovnim prijevodom + preuzimanje	*Coolphilosoph* ‘*cool* filozof’, *Retrojahrzehnt* ‘retro stoljeće’ (2)	nema	
zamjena doslovnim prijevodom + prilagođeno preuzimanje	*Coolphilosoph* ‘kul filozof’ (1)	nema	
zamjena doslovnim prijevodom + zamjena okazionalizmom	*Typischkeiten* ‘tipičnosti’ (1)	nema	
zamjena ekvivalentom iz ciljne kulture + izostavljanje	*Verbrauchertschützerton* ‘ozbiljan ton’, *Depri-Spätschicht* ‘totalna depra’ (2)	nema	
zamjena ekvivalentom iz ciljne kulture + dopuna	*Zirkuszeltkleider* ‘široke šarene bezoblične haljine nalik šatorskom krilu’ (1)	nema	
zamjena ekvivalentom iz ciljne kulture + preuzimanje	*Revival-Schlaglöcher* ‘*revival* na svakom koraku’, *Leuchtturmevents* ‘vrhunski *eventi*’ (2)	nema	
zamjena ekvivalentom iz ciljne kulture + zamjena okazionalizmom	*Ufojäger-Blitzdinger* ‘bljeskalice ljudi u crnom’ (1)	nema	

Na temelju prikazanih rezultata istraživanja razvidno je da valjane zaključke možemo donijeti samo u vezi s prevođenjem novokovanica jer su one u našem korpusu najbrojnije. Od 85 imenica i deset pridjeva nekim se jednostavnim prevoditeljskim postupkom prevodi 42 % imenica te čak 93 % pridjeva novokovanica. Za imenice je najvažniji jednostavni prevoditeljski postupak zamjena parafrazom, odnosno zamjena višerječnim izrazom ili sintagmom (pridjev + imenica ili imenica + imenica u genitivu) ili pak čitavom rečenicom, što je i inače uobičajeno, odnosno neizbježno pri prevođenju njemačkih složenica na hrvatski (usp. Žepić 1970: 32).[63] To smo i očekivali s obzirom na najveći broj složenih imenica. Zanimljivo je da je među pridjevima zabilježen najveći broj slučajeva zamjene doslovnim prijevodom.

Najzastupljeniji način prevođenja imenica jesu kombinacije prevoditeljskih postupaka u kojima je najčešća zamjena parafrazom zajedno s nekim drugim prevoditeljskim postupcima. Takvo je kombiniranje zasigurno posljedica potrebe da se recipijentu omogući što bolje razumijevanje novog neleksikaliziranog leksema, ali i nesigurnosti prevoditelja s obzirom na nemogućnost otkrivanja njegova pravog značenja. Istinitom se pokazala i Gataullinova tvrdnja da se okazionalizam rijetko prevodi okazionalizmom (usp. Gataullin 2002/2001: 55).[64] U prevoditeljskom nam je procesu najveći problem bio gubitak konotativnog značenja. Kako bi se ipak zadržala stilska vrijednost odnosno slikovitost leksema te time postigla veća vjernost izvornom leksemu, katkad se u prijevodu rabe kolokvijalne riječi ili popularni anglizmi poput pridjeva *cool*/kul ili imenice *event*.[65]

Važno je istaknuti da nismo naišli na slična istraživanja koja bi se bavila prevođenjem okazionalizama u publicističkim tekstovima kao kulturno specifičnih leksičkih jedinica. Stoga su nam nedostajali podatci s kojima bismo mogli usporediti svoje rezultate, koje smatramo samo smjernicama za daljnja istraživanja.

[63] Više o tome vidi i u Husinec 2015.

[64] U našem je korpusu zabilježeno pet takvih pokušaja u kombinaciji s nekim drugim prevoditeljskim postupkom: *Fastmetropolevolk* 'narod iz kvazimetropole', *Typischkeiten* 'tipičnosti', *Vollkornreferendare* 'zdravoljubivi zeleni nastavnici pripravnici', *Ufojäger-Blitzdinger* 'bljeskalice ljudi u crnom'.

[65] Svjesni smo činjenice da se pritom krši načelo autohtonosti prema kojem bi se hrvatskoj riječi trebala dati prednost pred stranom, a ravna se prema načelu svrhovitosti odnosno primjerenosti funkcionalnom stilu (usp. Blagus Bartolec i dr. 2016: 20–21).

6. Zaključak

Cilj je ovoga rada bio dati širi pogled na okazionalizam kao vrlo zanimljivu leksičku pojavnost koju smještamo u kontekst leksičkih inovacija razgraničavajući je od neologizma. Naglasili smo važnost rječogradbe kao primarnog načina stvaranja okazionalizama ističući pritom važnost morfosintaktičkog pristupa. Uvidom u relevantna slična istraživanja i na temelju rezultata vlastitog istraživanja utvrdili smo da su prema tipu okazionalizma uvjerljivo najbrojnije novokovanice. Okazionalizmi su prema vrsti riječi većinom imenice i pridjevi, a kao dva najvažnija rječogradna postupka ističu se slaganje i izvođenje, koji imaju i svoju funkciju na razini teksta. Kao osobitost njemačkih okazionalnih složenica i izvedenica izdvojili bismo hibridne oblike i sažimanje, tzv. *gapping*, kao interakciju između morfologije i sintakse. Slikovitost i konotativno značenje okazionalnih jezičnih jedinica koje su nužno povezane s kulturom neke jezične zajednice valjan su argument za to da ih pri prevođenju promatramo kao kulturno specifične leksičke jedinice. U skladu s tim ponudili smo taksonomiju prevoditeljskih postupaka. Analizom prevoditeljskih postupaka u našem korpusu zaključili smo da su pri prevođenju okazionalizama najčešće kombinacije prevoditeljskih postupaka, a kao najveći se problem pokazao gubitak konotativnog značenja. S obzirom na zastupljenost okazionalizama u različitim tekstnim vrstama i funkcionalnim stilovima smatramo da postoji velika potreba za translatološkim istraživanjima na tom području. Analizom okazionalizama s obzirom na njihovu rječogradbu te mogućnosti prevođenja pruža se novi uvid u proširivanje leksika i materinskog i stranog jezika.

Literatura:

Ančić, Dražen i dr. 2015. *Njemačko-hrvatski rječnik leksičkih inovacija / Deutsch-kroatisches Wörterbuch der lexikalischen Innovationen*. FF press. Zagreb.

Anić, Vladimir i dr. 2002. *Hrvatski enciklopedijski rječnik*. Novi liber. Zagreb.

Babić, Stjepan. [3]2002. *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*. Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus. Zagreb.

Barić, Eugenija i dr. [3]2003. *Hrvatska gramatika*. Školska knjiga. Zagreb.

Bagić, Krešimir. 2012. *Rječnik stilskih figura*. Školska knjiga. Zagreb.

Barz, Irmhild. 1998. Neologie und Wortbildung. Zum Neuheitseffekt von Wortneubildungen. *Neologie und Korpus*. Ur. Teubert, Wolfgang. Gunter Narr Verlag. Tübingen. 11–30.

Barz, Irmhild i dr. 2007. *Wortbildung – praktisch und integrativ. Ein Arbeitsbuch*. Peter Lang. Frankfurt am Main.

Blagus Bartolec, Goranka i dr. 2016. *555 jezičnih savjeta*. Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Zagreb.

Bussmann, Hadumod. [3]2002. *Lexikon der Sprachwissenschaft*. Albert Kröner Verlag. Stuttgart.

Casagrande, Joseph B. 1954. The ends of translation. *International Journal of American Linguistics* 20/4. 335–340.

Christofidou, Anastasia. 1994. *Okkasionalismen in poetischen Texten: eine Fallstudie am Werk von O. Elytis*. Gunter Narr Verlag. Tübingen.

Donalies, Elke. [2]2005. *Die Wortbildung des Deutschen: ein Überblick*. Gunter Narr Verlag. Tübingen.

Donalies, Elke. [2]2011. *Basiswissen Deutsche Wortbildung*. Narr Francke Attempto Verlag. Tübingen.

Eisenberg, Peter. 2000. *Grundriss der deutschen Grammatik: Das Wort*. J. B. Metzler. Stuttgart – Weimar.

Elsen, Hilke. [2]2011. *Neologismen. Formen und Funktionen neuer Wörter in verschiedenen Varietäten des Deutschen*. Gunter Narr Verlag. Tübingen.

Fleischer, Wolgfang; Barz, Irmhild. [4]2012. *Wortbildung der deutschen Gegenwartssprache*. De Gruyter. Berlin – Boston.

Gataullin, Ravil‘ G. 2000/2001. Probleme der Übersetzung stilistisch markierter und okkasioneller Wortbildungskonstruktionen. *Germanistisches Jahrbuch der GUS „Das Wort"*. 49–69.

Hannesschläger, Vanessa; Dressler, Wolfgang U. 2017. Poetische Brücken über sprachliche Lücken. Kompositabildung und Gapping in Peter Handkes „Bildverlust" und „Kali" analysiert mit corpuslinguistischen Methoden. *Studia austriaca* XXV. 119–139.

Hentschel, Joachim. 2018. *Zu geil für diese Welt: Die 90er – Euphorie und Drama eines Jahrzehnts*. Piper. München.

Herberg, Dieter. 2002. Neologismen in der deutschen Gegenwartssprache. Probleme ihrer Erfassung und Beschreibung. *Deutsch als Fremdsprache* 4. 195–200.

Holz, Linda. 2009. *Untersuchungen zu Neologismen in der Tagespresse – Grundlagen, Erscheinungsformen und Funktionen*. VDM Verlag Dr. Müller. Saarbrücken.

Horvat, Marijana. 2017. Leksikografski hapaksi i prvopotvrđenice. *Hrvatski jezik* 4/3. 35–38.

Hudeček, Lana; Mihaljević, Milica. 2009. *Jezik medija – publicistički funkcionalni stil*. Hrvatska sveučilišna naklada. Zagreb.

Husinec, Snježana. 2015. Njemački utjecaj na nazivlje hrvatske sudske prakse u razdoblju od 1848. do 1918. *Višejezičnost kao predmet multidisciplinarnih istraživanja*. Ur. Udier, Sanda Lucija; Cergol Kovačević, Kristina. Srednja Europa – HDPL. Zagreb. 493–508.

Ivir, Vladimir. 1987. Procedures and strategies for the translation of culture. *Indian Journal of Applied Linguistics* 13/2. 35–46.

Jesenšek, Vida, 1995. Medienwirksame Neologismen in der deutschen Gegenwartssprache. *Linguistica* (Ljubljana) 35/1. 171–205.

Kinne, Michael. 1998. Der lange Weg zum deutschen Neologismenwörterbuch. *Neologie und Korpus*. (Studien zur deutschen Sprache, Bd. 11). Ur. Teubert, Wolfgang. Gunter Narr Verlag. Tübingen. 63–110.

Koharović, Nebojša. 1996. Komunikacijska prihvatljivost novotvorenica. *Jezik i komunikacija*: *Zbornik radova*. HDPL. Zagreb. 185–191.

Kuna, Branko; Mikić Čolić, Ana. 2012. Semantička neologija u hrvatskome jeziku. *X. međunarodni kroatistički skup. Zbornik radova*. Ur. Blažetin, Stjepan. Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj. Pečuh. 37–56.

Lewis, Kristian; Štebih Golub, Barbara. 2014. Tvorba riječi i reklamni diskurs. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 40/1. 133–147.

Marković, Ivan. [2]2013. *Uvod u jezičnu morfologiju*. Disput. Zagreb.

Mihaljević, Milica; Ramadanović, Ermina. 2006. Razradba tvorbenih načina u nazivlju (s posebnim obzirom na odnos među složenicama bez spojnika *-o-*, sraslicama i tvorenicama s prefiksoidima). *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 32/1. 193–211.

Milković, Alen. 2010. *Normiranje neologizama u hrvatskome jeziku*. Doktorski rad. Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb. 299 str.

Muhvić-Dimanovski, Vesna. 2005. *Neologizmi: Problemi teorije i primjene*. FF press. Zagreb.

Pavlović, Nataša. 2015. *Uvod u teorije prevođenja*. Leykam international. Zagreb.

Pöllmann, Magdalena. 2012. *Handy, Castingshow und Public Viewing. Pseudoanglizismen als Internationalismen. Ein Vergleich in vier Sprachen*. Peter Lang. Frankfurt am Main.

Raffaelli, Ida. 2015. *O značenju. Uvod u semantiku*. Matica hrvatska. Zagreb.

Reinart, Sylvia. 2009. *Kulturspezifik in der Fachübersetzung. Die Bedeutung der Kulturkompetenz bei der Translation fachsprachlicher und fachbezogener Texte*. Frank & Timme. Berlin.

Rolek, Bogusława. 2019. Bemerkungen zu Übersetzungsverfahren für Neologismen exemplifiziert an Beispielen aus Dzienniki gwiazdowe von Stanisłav Lem. *Translation: Theorie – Praxis – Didaktik*. Neisse Verlag. Dresden. 237–249.

Schippan, Thea. 2002: *Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache*. Max Niemeyer Verlag. Tübingen.

Schleiermacher, Friedrich. 1963. Über die verschiedenen Methoden des Übersetzens. *Das Problem des Übersetzens*. Ur. Störig, Hans Joachim. Wissenschaftliche Buchgesellschaft. Darmstadt. 38–69.

Schlücker, Barbara. 2012. Die deutsche Kompositionsfreudigkeit. Übersicht und Einführung. *Das Deutsche als kompositionsfreudige Sprache. Strukturelle Eigenschaften und systembezogene Aspekte*. Ur. Gaeta, Livio; Schlücker, Barbara. De Gruyter. Berlin – Boston. 1–25.

Skelin Horvat, Anita; Muhvić-Dimanovski, Vesna. 2014. „Danas jesmo, sutra nismo" – prilog problematiziranju hapaksa u hrvatskome jeziku. *Međunarodni skup 9. Riječki filološki dani, 9: Zbornik radova*. Ur. Stolac, Diana. Filozofski fakultet. Rijeka. 471–480.

Skender Libhard, Inja; Strmečki Marković, Sonja. 2015. Neologismen – theoretische Grundlage und ein Versuch deren Übersetzung ins Kroatische. *Proceedings of the 8th International Language Conference on the Importance of Learning professional Foreign Languages for Communication Between Cultures, 18-19 September 2015, Zagreb.* Ur. Kužić, Tina; Pleše, Dubravka; Plićanić Mesić, Azra. University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences. Zagreb. 201–211.

Steffens, Doris. 2003. Nicht nur Anglizismen... Neue Wörter und Wendungen in unserem Wortschatz. *Sprachreport* 4. Institut für Deutsche Sprache. Mannheim. 2–9.

Steffens, Doris. 2010. Tigerentenkoalition – schon gehört? Zum neuen Wortschatz im Deutschen. *Sprachreport* 1. Institut für Deutsche Sprache. Mannheim. 2–8.

Štebih Golub, Barbara. 2007. Hibridne složenice u kajkavskome književnom govoru. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33. 391–411.

Štebih Golub, Barbara. 2012. Okazionalizmi u hrvatskome publicističkom stilu. *Tvorba reči i njezini resursi u slovenskim jezicima. Zbornik radova sa četrnaeste međunarodne naučne konferencije Komisije za tvorbu reči pri Međunarodom komitetu slavista.* Ur. Ćorić, Božo; Dragićević, Rajna. Filološki fakultet Univerziteta u Beogadu. Beograd. 419–437.

Tafra, Branka; Košutar, Petra. 2009. Rječotvorni modeli u hrvatskom jeziku. *Suvremena lingvistika* 67. 87–107.

Tesch, Gerhard. 1978. *Linguale Interferenz: theoretische, terminologische und methodische Grundfragen zu ihrer Erforschung.* Gunter Narr. Tübingen.

Teubert, Wolfgang. 1998. Korpus und Neologie. *Neologie und Korpus*. Ur. Teubert,

Wolfgang. Gunter Narr Verlag. Tübingen. 129–170.

Tomášiková, Slavomíra. 2008. Okkasionalismen in den deutschen Medien. *Médiá a text II*. Ur. Bočák, Michal; Rusnák, Juraj. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta. 246–256.

Trask, Robert Lawrence. 2005. *Temeljni lingvistički pojmovi*. Školska knjiga. Zagreb.

Turk, Marija. 2013. *Jezično kalkiranje u teoriji i praksi. Prilog lingvistici jezičnih dodira*. Hrvatska sveučilišna naklada – Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Zagreb.

Veselica Majhut, Snježana. 2012. *Cultural specificity in the translation of popular fiction form English into Croatian during the socialist and transition periods (1960 – 2010).* Doktorski rad. Universitat Rovira i Virgili. 202 str.

Veselica Majhut, Snježana. 2018. Postupci u prevođenju kulturno-specifičnih jedinica u Twainovu Kraljeviću i prosjaku. *Prijevodi dječje književnosti: pogled iz Hrvatske*. Ur. Narančić Kovač, Smiljana. Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Zagreb.

Wanzeck, Christiane. 2010. *Lexikologie: Beschreibung von Wort und Wortschatz im Deutschen*. Vanderhoeck & Ruprecht. Göttingen.

Žepić, Stanko. 1970. Zum Verhältnis von Komposition und Derivation. *Lingustische Berichte* 5. 25–33.

Mrežni izvori:

Dressler, Wolfgang U.; Hannesschläger, Vanessa; Tumfart, Barbara. 2018. Poetische Okkasionalismen bei Nestroy und Handke: ein literarisch-linguistischer und korpuslinguistischer Kontrast. *Corpus Linguistics and Literature*. Ur. Biber, Hanno; Katsikadeli, Christina; Sellner, Manfred B. Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften. Wien. 10.1553/poetische_okkasionalismen.

Pedersen, Jan. 2005. How is culture rendered in subtitles?. *MuTra 2005 – Challenges of Multidimensional Translation: Conference Proceedings.* https://www.euroconferences.info/proceedings/2005_Proceedings/2005_Pedersen_Jan.pdf (pristupljeno 20. kolovoza 2019.).

www.duden.de (pristupljeno 27. rujna 2019.)

www.mediensprache.net/de/basix/lexikon/?qu=Ad-hoc-Bildung (pristupljeno 26. svibnja 2019.)

www.owid.de (pristupljeno 27. rujna 2019.)

struna.ihjj.hr/page/o-struni/ (pristupljeno 2. kolovoza 2019.)

www.wortschatz.uni-leipzig.de (pristupljeno 20. rujna 2019.)

www.wortwarte.de (pristupljeno 23. rujna 2019.)

Nonce Words in German: Word-Building and Translatability in Croatian

Abstract

The aim of this paper is to tackle the concept of nonce words based on the research of Croatian and German linguists, considering the variety of approaches to nonce words in contemporary scholarship. Nonce words are frequently studied only within the domain of neologisms, which undervalues their importance as a significant subcategory of lexical innovations. This paper places emphasis on the word-building processes in the creation of nonce words and the options for translating them. We present the results of the analysis of around a hundred German nonce words with regard to their word-building patterns and their translation into Croatian. In the analysis we consider nonce words to be culture-specific units which are on the one hand necessarily related to a language community at a certain point in time and on the other to the innovativeness of their author and the context in which they appear.

***Ključne riječi*:** okazionalizmi, rječogradba, prevođenje, kulturno specifične leksičke jedinice

***Keywords*:** nonce words, word-building, translation, culture-specific lexical units